

Hölgyeim és Uraim,

igencsak rendhagyó alkalom, amikor két ilyen festőt – két nem is akármilyen festőt – mutathatunk be a Reök palota és a Scolar kiadó jóvoltából, mint amilyen Vojnich Erzsébet és Szüts Miklós.

100 Darvasi László

EGY RADIKÁLIS ÉS EGY REZIGNÁLT

Egy igazán szép kiállítás album mellett, amely a művészek legszébb és legfontosabb műveinek fotóját, s a róluk, nekik írt esszét, tanulmányokat és novel-

lákat is szerepelteti, e kiállítás gyöngéden tolakodó pikantériáját még az is erősíti, hogy a két művész igen gyakran tölti egymással a szabadidejét, a munkaidejét, a nappalát és az éjszakáját, egyáltalán, az életét, lévén ők házaspárok, ami, például, azért is érdekes lehet, mert, gondoljuk csak meg, parázs családi vita abszolválása után az egyikük elmegy a balsarokba – és fest, a másik pedig elmegy a jobb sarokba – és ugyancsak fest.

Könnyű viták esetén akvarellek, erősebb ellenvélemények megtörténtekor nehéz és komor hangulatú olajképek születnek, ha meg semmi nem segíthet, csak csikorog, csikorog a rézkarc.

Alföldi Róbert az album hátlapján arról beszél, milyen megrendültséggel, milyen mámoros tisztelettel szokta volt elnézni Vojnich és Szüts képeit. Én azt is tapasztaltam, hogy amióta ismerem ezeket a festményeket, ők éppúgy néznek és figyelnek engem, mint én őket, beszélnek, kiáltanak, suttognak hozzám, apellálnak a történelmi és lélektani ismereteimre, félni, boldogulni, megdöbbenni tanítanak, mint bármely normális művészet, csak mert a jó zene hallja is az embert, a jó könyv pedig olvassa, a jó kép pedig látja is.

Vojnichban és Szütsben közös, hogy a modern művészet ideologikus természetének ellentmondva, a különféle elméletek, teóriák és művészet-filozófiák ismeretének a hiányában is közel engedni magához a befogadót. Mindketten olyan művészek, akik a bölcseletet, a gondolatok általi cselekvést erőteljesen és bátran preferálják, mondanám, a posztmodern egyfajta konzervatívjai ők, akik eltökélten működtetik a melankóliát, a bölcseleti hajlamot, élnek a tájábrázolás tradicionális gesztusrendszerét feledni nem akaró figuratív megoldásokkal.

Vojnich számára a világ, mint struktúra jelenik meg, még a kis szerkezetben, a kicsiny képben is lenyűgöző a monumentalitása, terei sokszor a félelem arénái. Azt is sokszor elmondták – ezért aztán én is elmondom –, hogy Vojnich újabb, legújabb képein nemigen, vagy csak nagyon ritkán

téblábolnak emberi lények, és ez így igaz, ám az a világ, amit a festő mutat, határozottan ember alkotta világ, csarnokok és lépcsősorok, réműletes ablakok, sztalkeri természetű műhelyek, gyárbelső, kórházi folyosók tűnnek elénk a festő vásznairól. Nagyon jól tudjuk, ezeken a helyeken valamikor és valamiért járt az ember,

101

itt tartózkodott,

itt létezett,

itt lélegzett,

itt halt meg.

Itt akart és nem akart.

Itt szeretett, itt nem szeretett.

Most az látható, hogy ezeken a helyeken nincsen ember. Mi történt vele? Hol van? Elrabolták, deportálták, száműzték, elcsalták, leszavazták, megszökött, menekült, vagy önszántából döntött a távozás mellett?

Vojnich terei egykor megesett hallatlan erőfeszítésről tanúskodnak, mert ezeket a tereket, és lépcsősorokat egyszer, valamiért megtervezték és felépítették, ezekért a medencékért, vér és veríték folyt.

Megjegyzem, Szüts képein is ritka vendég a konkrétan egzisztáló emberi lény, ám az ő embere nem hagyta el az ábrázolt világot. Ami Vojnichnál egy rettentő, hiábavaló erőfeszítés emléke csupán, az Szütsnél a rezignált jelenlét tartózkodó alkalma, az ágy meg van vetve, az asztal meg van terítve, az utak is vezetnek valahová, még autó is jön szemben, a tárgyak élnek, s arra várnak, hogy használják őket.

Vojnich tárgyai már nem várnak.

Azok a szobák és termek, csarnokok és folyosók, melyeket Vojnich ábrázol egy világlabirintus részei, melynek elemei a falnak állított, semmibe vezető lépcsők, a hatalmas kádak és üres medencék, és az ablakok sorozata. Mintha egy piramis belsejében járnánk. Vojnich ablakai befelé néznek, ahol már senki nincs. Ablakok gyakran láthatók Szütsnél is, de az ő ablaki mögött még élnek, még egzisztálnak.

Azt is elmondták már, hogy Szüts Miklós érzelmesebb alkotó, mert ő még mindig mesél. Szüts konok odaadással akarja elmondani az utcasarok, telepi udvar, a furcsa ívben meghajló telepi lámpa történetét, el akarja mondani a köd, a hideg, a gomolygás meséjét, a magány és a szomorúság jelenvalóságát, és ehhez tompább, színesebb, lágyabb és költőibb természetű gesztusokat használ.

Vojnich nem mesél, hanem azt mondja el, ami a mese után maradt. Talán nem azt mondja, hogy nincs már mese, hanem azt, hogy a mesék után, tessék, nézd, ez marad.

Szüts művésztében például roppant izgalmas, hogy mer fáradságnak, rezignálnak, vagy akár rosszkedvűnek is mutatkozni. Szüts le meri hunyni a szemét, most akkor lassan lehunyja, jól van, akkor ez most ez egy ilyen ázott szín, nézd, hogyan mosódik át rajtam, a formák hogyan áznak át egy belvilági létezés alkalmától, hát ez, ez a lélek, ezt tudja nálam.

Vojnich nem hunyja le a szemét.

Vojnich úgy figyel, olyan erővel, hogy szinte halljuk, hajszálfinom repedés szalad végig a recehátyán. Aztán bizony elárulja a hullámozás. Hogy tudniillik a monumentális formák, a kontúrok belvilágát mindenféle erő hullámozzák át, a teret betöltő konstrukciók nem egzaktkak, a lépcsősor elhajlik, a színek lüktetnek, na tessék, mégis csak ott van bennük az élet maradéka.

Szüts tematikus alkotó, voltaképpen rajongó, szeretetteljes alkat, még ezt is meri, van bátorsága beleszeretni az élet egy-egy eseményébe, a terített asztal kínálta dramaturgiai variációkba, a párizsi utcák és a magyar bérházfolyosók csöndes, magányos költőiségébe – jusson eszünkbe egyébiránt ne csak Morandi, de Mándy is –, és mer beleszeretni a magyar lakótelepek szürkeségébe, vagy, mint legutóbbi időkben, egy téli utazás narratív lehetőségeibe, és addig boncolja, variálja, addig beszél a témát, míg egészen ki nem meríti.

Szüts szeret felfelé nézni, oldalra pillantani, vagy éppenséggel lenézni, ferdén, vagy alulról figyelni, vagy azon túl is pillantani, amit egyébként éppen ábrázol.

Vojnich esetében a kép tekintete emberi pozícióba helyezkedik, a kép belső szeme emberi magasságban van, a figyelem reális gesztusa így veszi számba, azt, ami irreális. 103

Szütsnél mindig felhős az ég, köd uralja a tájat és utcát.

Vojnicnál ritkán látható az ég, akkor is hiányos, megvágott, nála inkább mennyezet.

Szüts rezignált, mert az ő világából nem lehet elmenni.

Vojnich radikális, mert az ő világába nem lehet visszatérni.

Szüts rezignált, mert nem akar radikális lenni.

Vojnic radikális, mert nem akar rezignált lenni.

Igazán egyedülálló páros, szerény véleményem szerint jól mutatnak egymás mellett.

Szeretettel ajánlom a figyelmükbe őket!

